

مقاله با موضوع

فاطمه معصومه، شفیعه اهل بیت (علیهم السلام)

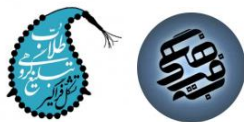
مقدمه:

فاطمه معصومه (س)، در اولین روز ذی‌قعدة سال ۱۷۳ (هـ.ق) به فاصله ۲۵ سال از تولد برادرش امام رضا (ع) در شهر مدینه چشم به جهان گشود. ۱.

مادرش نجمه، چنان شخصیت کمال یافته ای داشت که حمیده خاتون (مادر امام کاظم «ع») درباره اش می فرمود: «هرگز بهتر از او ندیده ام.» ۲

این مولود پاک در دهمین بهار از عمر خود با شهادت پدر بزرگوارش حضرت امام کاظم (ع) در زندان هارون رو به رو شد و از آن پس مانند دیگر اعضای خاندان موسوی تحت هدایت و سرپرستی امام رضا (ع) قرار گرفت، تا آنکه این امام بزرگوار در پی توطئه مأمون ناچار شد راهی خراسان شود و در روز پنجم یا ششم رمضان ۲۰۰ (هـ.ق) عنوان ولایتعهدی تحمیلی را بپذیرد.

یک سال بعد از این رویداد بود که فاطمه معصومه (س) به قصد دیدار برادر راهی خراسان شد. ۳ البته تعدادی از برادران حضرت معصومه (س) (فضل، جعفر، هادی، قاسم، زید) و تعدادی از برادرزاده ها و... نیز با وی همسفر شدند. این بانوی گرانقدر در ساوه مریض یا مسموم ۴ شد و به توصیه خود، در ۲۳ ربیع الاول سال ۲۰۱ (هـ.ق) به شهر قم منتقل گردید. ۵ فاطمه معصومه (س) مدت ۱۷ روز در خانه «موسی بن خزرج» ماند و تمام این مدت را به عبادت گذراند و سرانجام در دهم ربیع الثانی ۲۰۱ (هـ.ق) از این سرای فانی به خانه باقی رحلت کرد. ۶ پیکر مطهر حضرت معصومه (س) توسط امام هشتم و نهم در قم به خاک سپرده شد. ۷

فاطمه معصومه(س) هرچند عمری کوتاه داشت، اما در همین دوره مختصر توانست به مقامات عالی در علم و معنویت دست یابد، چنان که با عناوینی چون معصومه، ۸ کریمه، ۹ عالمه، ۱۰ محدّثه، طاهره، برّه، تقیّه، عابده، مقدامه (پیشگام)، رضیّه، سیده، حمیده، رشیده، نقیه، مرضیه، صدیقه و... ۱۱ شناخته می شود.

اما یکی دیگر از این مراتب کمال که حضرت بدان دست یافت و موضوع این مقاله است، مقام و مرتبه «شفاعت» ۱۲ است که آن بانوی گرانقدر خاندان موسوی، بر اثر عبادات و تهذیب نفس به آن دست یافت.

حجم زیادی از روایات پیرامون شخصیت حضرت فاطمه معصومه(س) به موضوع «شفیعه» بودن حضرت مربوط می شود. لذا شایسته است قبل از بیان این روایات، به موضوع شفاعت و مبانی (عقلی، قرآنی، روایی) آن اشاره شود.

شفاعت چیست؟

«راغب اصفهانی» در معنای لغوی آن می نویسد: «شفیع ضمیمه شدن چیزی به مانند خود است» ۱۳ در اصطلاح و عرف نیز به معنای واسطه شدن افرادی است که نزد خداوند موقعیت خاصی دارند و خداوند به خاطر این موقعیت تقاضای آنان را می پذیرد. بنابراین، حقیقت شفاعت این است که استعداد ناقص و ناتوانی شخص، با قدرت و توان شفیع ضمیمه می شود و شخص را به مقامی می رساند و یا از ناراحتی و مشکلی می رهاند. پس در شفاعت سه عنصر اصلی «تقاضاکننده»، «واسطه»، «برآورنده نیاز» وجود دارد.

شفاعت چنان اعتباری دارد که بعضی روایات، منکر آن را از محدوده شیعیان خارج دانسته اند. امام صادق(ع) می فرمود: «من انکر ثلاثه اشیاء فلیس من شیعتنا؛ المعراج والمسائله فی القبر والشفاعة.» ۱۴ کسی که سه چیز را انکار کند، از شیعیان ما نیست؛ معراج و سؤال در قبر و شفاعت.

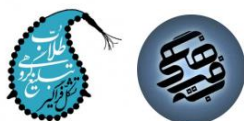
مبانی قرآنی و روایی شفاعت

۱- قرآن کریم:

در حدود سی آیه در قرآن وارد شده است که نتیجه آن‌ها وجود شفاعت، به اجازه و اذن

خداوند است. مانند: «یومئذ لا ینفع الشفاعة الاّ من اذن له الرحمن» ۱۵ در آن روز شفاعت کسی سود نمی رساند مگر آن که خدا به او اذن داده باشد.

«ما من شفیع الا من بعد اذنه» ۱۶ شفیع نیست مگر بعد از اذن خدا.

البته تمام آیات، مربوط به شفاعت در قیامت می باشند که با توجه به آیات و روایات دیگر قابل تعمیم به دنیا و برزخ نیز می باشد. ۱۷

۲- روایات

روایات فراوانی در این باره وارد شده است که نمونه ای از آن به نقل از امام صادق(ع) ذکر شد.

شفاعت پرتوی از رحمت الهی

۱- دلایل و قراین متقن، دلالت بر اصالت رحمت الهی در مقابل غضب او دارد. «یا من سبقت رحمته غضبه.»

آری اصل، سعادت انسان و پاکی و طهارت اوست و گناه و فساد و... عارضی اند و همیشه آنچه عارضی است، به وسیله «رحمت الهی» تا حد مقدور برطرف می شود. امدادهای غیبی، تأییدات رحمانی و... از شواهد این غلبه هستند.

۲- یکی از شواهد این رحمت، موضوع «مغفرت» است که براساس آن دل ها و روان ها طاهر و از گناه عاری می شود. البته جایی که دل به دلیل گناهی، چون عین نجس شود (مثل شرک) دیگر طهارت برای آن معنا نخواهد داشت. لذا در فرهنگ قرآن با عبارات: «ختم الله علی قلوبهم» مهر الهی بر دل هایشان زده شده، از آنان نام برده شده است.

۳- مغفرت خداوند مانند هر فعل دیگر قانون مند است. این رحمت از طریق مجاری معین شده است مثل نفوس کامله، ارواح پیامبران و اولیا به مردم می رسد.

۴- این مجاری طاهره، همان «شفیع»ها هستند که با واسطه شدن بین اشخاص و خداوند از وی می خواهند آثار گناهان را محو سازد و یا به آنان مقاماتی عطا کند. ۱۸

شفاعت کنندگان

همان گونه که گفتیم واسطه و مجرای فیض شدن، قابلیت هایی را می طلبد که در برخی افراد وجود دارد. قرآن و روایات، برخی از این افراد را معرفی می کنند:

۱- پیامبر اکرم: «و من اللیل فتهجدّ به نافله لک عسی ان یبعثک ربک مقاما محمودا» ۱۹ که به اتفاق مفسران منظور از مقام محمود همان شفاعت است. ۲۰

۲- امامان: قال الصادق(ع): «اذا کان یوم القیامه نشفع من المذنب من شیعتنا فاما المحسنون فقد نجاهم الله» ۲۱ وقتی روز قیامت شد، از گناهکاران شیعیان مان شفاعت خواهیم کرد، اما نیکوکاران را خدا نجات می دهد.

۳- اهل بیت (ع): قال رسول الله (ص): «... یشفع اهل بیتی فیشفعون...» ۲۲

۴- پیامبران: «قال اراغب انت عن آلهتی یا ابراهیم لئن لم تنته لارجمنک واهجرنی ملیاً قال سلام علیک ساستغفر لک ربی انه کان بی حفیاً» ۲۳

گفت: ای ابراهیم آیا از خدایانم روی می گردانی؟ اگر از رفتار خود دست برداری، سنگسارت خواهم کرد، و از من برای روزگار درازی دور شو. ابراهیم گفت: سلام بر تو زود است که برایت از پروردگارم آمرزش بخواهم، او نسبت به من مهربان است.

۵ - قرآن کریم: علی(ع): «اعلموا انه (قرآن) شافع مشفع و قائل مصدق و انه من شفح له القرآن یوم القیمه شفح فیه» ۲۴ بدانید قرآن شفاعت کننده است و شفاعت او پذیرفته می شود و گوینده است و گفتارش تصدیق می شود و هر کسی قرآن برای وی، روز قیامت شفاعت کند، شفاعت قرآن درباره اش پذیرفته خواهد شد.

۶- اعمال: پیرامون شفاعت اعمال سه دیدگاه وجود دارد؛ اعمال صالح به مقتضای اصل انعکاس اعمال در روحيات انسان، یک زمینه روحی برای نزول رحمت خداوند، پدید می آورند و مغفرت خداوند که یک بخش از رحمت اوست، شامل شخص می شود.

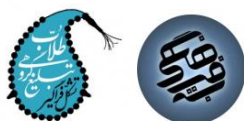
؛ اطاعت انسان واسطه ای می شود تا خداوند او را به مقامات والا برساند.

؛ اعمال صالح برای خود حقیقتی خاص دارند و تجسم پیدا می کنند و حیات و شعور مخصوص به خود دارند از جمله آنها این است که برای صاحب خود از خدا طلب بخشش و از بین بردن آثار گناهان را می کنند. بر این اساس امام علی(ع) می فرماید: «فاجعلوا طاعة الله... شفيعا لدرک طلبکم» ۲۵ اطاعت خدا را برای رسیدن به خواسته های خود شفیع قرار دهید.

«الصيام والقرآن، یشفعان العبد یوم القیامة یقول الصیام ای رب منعتہ الطعام والشهوات للعبد بالنهار فشفعن فیه و یقول القرآن منعتہ النوم باللیل فشفعنی فیه...» ۲۶

روزه و قرآن برای کسی که روزه گرفته و شبها قرآن تلاوت کرده اند، شفاعت می کند. روزه می گوید: پروردگارا! من این شخص را از خوردن غذا و انجام شهوات در روز منع کردم، پس شفاعت مرا درباره اش بپذیر.

قرآن می گوید: من این شخص را از خواب شب باز داشتم، پس شفاعت مرا درباره اش بپذیر. پس شفاعت هر دو درباره صاحبانش پذیرفته می شود.

۸ - دوستان اهل بیت: علی(ع): «لنا شفاعَةٌ و لاهل مودتنا شفاعَةٌ» ۲۸ برای ما شفاعتی است و برای اهل مودت و دوستی ما هم شفاعتی است.

۹- مؤمنان: «شيعتنا الَّذِينَ يقيمون الصلاةَ و يؤتون الزكاةَ و يحجون البيت الحرام و يصومون شهر رمضان و يوالون اهل البيت و يتبرون عن اعدائهم... و ان أحدهم ليشفع في مثل ربيعه و مضر فيشفعهم الله فيهم لكرامه على الله عزوجل» ۲۹ شیعیان ما آنها هستند که نماز می خوانند، زکات می دهند و حج خانه خدا را به جا می آورند و ماه رمضان روزه می گیرند و با اهل بیت رسالت دوستی کرده و از دشمنانشان بیزاری می جویند یکی از آنان برای جمعیتی به عدد جمعیت دو قبیله ربيعه و مضر (بزرگترین قبیله‌ها) شفاعت می کند و خداوند شفاعت او را می پذیرد، چون نزد خدا گرامی است.

شرایط شفاعت شوندگان

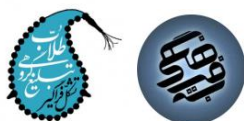
گفتیم در شفاعت، شخص تقاضا کننده، شخص دیگر را واسطه قرار می دهد تا از خداوند نیاز وی را بخواهد.

بنابراین، اولین شرط، همان اعتقاد به شفاعت خواهد بود، لذا پیامبر اکرم(ص) فرمود: «من لم يؤمن بشفاعتی فلا أنا له شفاعتی» ۳۰ آن که به شفاعت من ایمان نداشته باشد، شفاعت من به او نمی رسد.

بعد از این اصل کلی، در روایات به صورت موردی اشخاصی از شفاعت محروم شده اند مانند: کافر؛ ۳۱ مشرک؛ ۳۲ ستمگر؛ ۳۳ دشمن اهل بیت؛ ۳۴ آزار رسان به ذریه رسول خدا؛ ۳۵ پرداخت نکردن مهر؛ ۳۶ فروشنده فرد آزاد؛ ۳۷ کسی که نماز را کوچک بشمارد؛ ۳۸ فریبکار و خیانت کار؛ ۳۹ زناکار؛ ۴۰...

در یک نگاه مجدد متوجه می شویم، در مورد حق الناس، شفاعت وجود ندارد. همین طور درباره گناهان اعتقادی مخصوص، مانند شرک؛ کفر و... در مورد حق الناس، اگر شخصی آن را بپردازد و تنها، گناه نافرمانی برگردنش بماند، باز استحقاق شفاعت را خواهد یافت. پس، این روایات، متجاوزان به حقوق مردم را از جهت «حق مردم» از دایره شفاعت، بیرون برده است. در مورد شرک و کفر نیز مسلم است که اصل اعتقاد به شفاعت جای تأمل دارد. البته برخی گناهان نیز از دایره شفاعت بیرون هستند که دلایل آن نامعلوم است و این دسته از روایات این خاصیت را دارند که درباره خارج بودن گناهان مورد اشاره، از دایره شفاعت، احتمالی ایجاد می کنند و در نتیجه حد و مرزهای شفاعت به صورت اثباتی و نفی از حالت قطعی بودن، بیرون می آید و مردم در حالتی بین خوف و رجا می مانند. ۴۱

شفاعت حضرت معصومه (س)

با توجه به مباحث گذشته و اثبات اصل شفاعت، توضیح مبانی و گستره شفاعت و... به نظر می رسد موضوع شفاعت حضرت فاطمه معصومه(س) از سه جنبه قابل طرح و اثبات باشد:

۱- در روایات به مقام شفاعت اهل بیت(ع) تأکید شده است و بدیهی است حضرت فاطمه معصومه(س) که خواهر امام رضا(ع) (از طرف پدر و مادر) می باشد، جزو این خاندان است پس مقام شفاعت وی قابل انکار یا تردید نخواهد بود.

۲- روایاتی پیرامون شفاعت مؤمنان نیز خواندیم و چه مصداقی برای مؤمن و مؤمنه می توان شایسته تر از بانوان اهل بیت، مثل فاطمه معصومه(س) برشمرد.

«لا يزال المؤمن يشفع حتى يشفع في جيرانه و خلطائه و معارفه» ۴۲ مؤمن پیوسته شفاعت می کند، حتی درباره همسایگان و معاشران و آشنایانش.

۳- سومین جنبه، مربوط به روایاتی است که در خصوص حضرت فاطمه معصومه(س) از اهل بیت(ع) نقل شده است، و البته خود این روایات چند دسته اند:

الف : تصریح به مقام شفاعت:

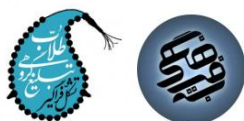
در برخی از روایات وارده، به شفیع بودن آن حضرت، تصریح شده است، مانند روایات زیر:

امام رضا(ع) به «سعد اشعری» فرمود: ای سعد چون به نزد آن حضرت (قبر فاطمه معصومه «س») رفتی رو به قبله بایست؛ سی و چهار مرتبه الله اکبر، سی و سه مرتبه سبحان الله، سی و سه مرتبه الحمد لله بگو، آن گاه بگو «...»

«اتقرب الى الله بحبكم والبرائة من أعدائكم والتسليم الى الله... يا فاطمة اشفعي لي في الجنة فان لك عند الله شأنًا من الشأن.» ۴۳

در این زیارت نامه که امام رضا(ع) به سعد توصیه می کند ابتدا با شفاعت خواستن عملی زائر رو به رو هستیم. زائر با استفاده از ابراز دوست داشتن اهل بیت و دشمنی با دشمنان آنها و تسلیم به خدا، خود را با آنان هم رنگ و همراه می سازد و همگام نشان می دهد و بعد اعلام می کند به وسیله این اعمال نسبت به شما، می خواهیم به خدا نزدیک شوم.

آنگاه به طور ویژه از فاطمه معصومه(س) نزد خدا شفاعت می خواهد و در مرحله سوم دلیل این که این بانو را برای شفاعت برگزیده بیان می دارد: «فان لك عند الله شأنًا من الشأن». زیرا تو نزد خدا منزلت والایی داری.

۲- امام صادق(ع) فرمود: «ألا انّ لله تعالى حرما و هو مكه، الا انّ لرسول الله حرما و هو المدينة؛ ألا انّ لاميرالمؤمنين حرما و هو الكوفة؛ ألا انّ حرمی و حرم ولدی بعدی قم؛ الا انّ قم كوفتنا الصغیره، ألا انّ للجنة ثمانية أبواب، ثلاث منها الى قم، تقبض فيها امرأةً هي من ولدی و اسمها فاطمة بنت موسى بن جعفر، تدخل بشفاعتها شيعتنا الجنة باجمعهم» ۴۴

بدانید که برای خداوند متعال حرمی است و آن مکه است، بدانید برای رسول خدا حرمی است و آن مدینه است، بدانید امیرمؤمنان حرمی دارد که کوفه است؛ بدانید حرم من و حرم فرزندان بعد من قم است. بدانید قم کوفه کوچک ما است؛ بدانید بهشت هشت در دارد که سه در آن به سوی قم است بانویی از فرزندانم که اسمش فاطمه دختر موسی بن جعفر است در آن وفات می یابد به وسیله شفاعت او همه شیعیان ما وارد بهشت می شوند.

گروه دوم یا مؤید این مقام، مربوط به روایاتی است که بهشت را در مقابل زیارت فاطمه معصومه(س) معین کرده اند مانند این روایات: شیخ صدوق با سند صحیح از امام رضا(ع) نقل کرده است که: «من زارها فله الجنة» ۴۵ هر کس او را زیارت کند، بهشت برای اوست.

محمد بن قولویه در کامل الزیارات از امام جواد(ع) نقل کرد: «من زار عمّتی بقم فله الجنة» ۴۶ هر کسی عمه ام را در قم زیارت کند، بهشت برای اوست.

علامه مجلسی از امام رضا(ع) نقل می کند: «من زارها عارفا بحقها فله الجنة» ۴۷ هر کس زیارت کند او را در حالی که عارف به حق او باشد، پس بهشت برای اوست.

گستره شفاعت:

به طور قطع، میزان کمال نفس و عزت هر شخص نزد خداوند، در گستره مقام شفاعت وی دخیل است. از این رو می بینیم، برخی تنها برای خانواده خود، عده ای برای تعدادی معدود، گروهی برای شیعیان و در نهایت رسول اکرم شفیع برای همه است. درباره مؤمنان خواندیم که: «لا يزال المؤمن يشفع حتى يشفع فی جيرانه و خلطائه و معارفه» ۴۸ مؤمن پیوسته شفاعت می کند تا آن که حتی درباره همسایگان و معاشران و آشنایانش هم شفاعت می کند.

درباره پیامبر می خوانیم: «انی لارجوا ان اشفع يوم القيامة عدد ما على الارض من شجرة و مدرة» ۴۹ من امید دارم که به عدد درختان و کلوخهایی که در روی زمین است، از افراد شفاعت کنم.

نکته جالب این است که در بین بانوان بعد از فاطمه زهرا(س) کسی مانند فاطمه معصومه(س) این مقام را ندارد. ۵۰ مقام حضرت فاطمه معصومه چنان والا است که امام صادق فرمود: «تدخل بشفاعتها شيعتنا الجنة باجمعهم».

نقل یک حکایت

نقل است: روزی «حاج شیخ عباس قمی» (ره) در تیمچه بزرگ قم به مناسبت ایام فاطمیه به منبر رفته بود، گفت: یک شب میرزای قمی - صاحب قوانین - را در عالم رؤیا دیدم، پرسیدم: آیا شفاعت اهل قم به دست حضرت معصومه (س) است؟ میرزای قمی با قیافه شگفت زده ای به من نگاه کرد و فرمود: «شفاعت اهل قم با من است.» شفاعت عالم با حضرت معصومه (س) است. ۵۱ البته همان گونه که پیداست، تأیید و تقویت این گونه مطالب در سایه روایات و نصوص قابل پذیرش است که در این زمینه روایاتی که خواندیم مؤیدی کافی به شمار می روند.

شافع یوم معاد

یا رب این خلد برین یا جنت المأواستی

یا همایون بارگاه بضعه موساستی

این همایون بانو که در درج شرافت اختری است

نسل پاک زاده انسیه حوراستی

فاطمه اخت الرضا سلطان دین روحی فداک

خاک درگاه تو از عرش علا اعلاستی

مرجع اهل زمان و شافع یوم المعاد

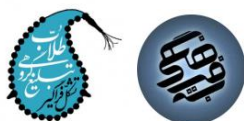
خواهر سلطان دین و ثانی زهراستی (خادم)

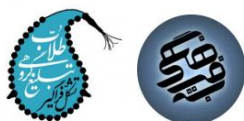
منابع:

زادالمعانی، حاشیه، ص ۴۶۸، ناسخ التواریخ، زندگی امام کاظم ج ۱۳

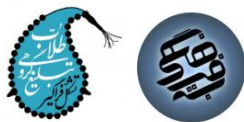
شفاعت احمد مطهری، غلامرضا کاردان، مؤسسه در راه حق

- ۱ . مستدرک سفینه البحار، ج ۸، ص ۲۵۷، وسیله المعصومیة، ص ۶۵ .
- ۲ . عیون اخبار الرضا، ج ۱، ص ۱۴ .
- ۳ . منتهی الآمال، ج ۲، ص ۲۷۳ .
- ۴ . الحیاء السیاسیة للامام الرضا، ص ۴۲۸ .
- ۵ . العوالم، ج ۲۱، ص ۳۲۸ .
- ۵ . العوالم، ج ۲۱، ص ۳۲۸ .
- ۶ . بحار الانوار، ج ۴۸، ص ۲۹۰ .
- ۷ . بحار الانوار، ج ۴۸، ص ۲۹۰، تاریخ قم، ص ۲۱۳ .
- ۸ . زاد المعانی، حاشیه، ص ۴۶۸، ناسخ التواریخ، زندگی امام کاظم ج ۱۳، ص ۶۸ .
- ۱۲ . بحار الانوار، ج ۱۰۲، ص ۲۶۶، سفینه البحار، ج ۲، ص ۳۷۶ .
- ۱۳ . مفردات راغب، ص ۲۶۳، صاحب تفسیر المنار پیرامون معنای اصطلاحی می نویسد: شفاعت دعایی است اجابت شده که خداوند اراده اولی خود را بعد از این دعا به مرحله اجرا می گذارد تا ارزش شفاعت کننده را اظهار دارد. شفاعت به این معنا نیست که اراده ازلی را بر هم زند یا آن را درباره کسی تغییر دهد. المنار، ج ۱، ص ۳۰۸ .
- ۱۴ . بحار الانوار، ج ۸، ص ۳۷ .
- ۱۸ . این استدلال برگرفته از کتاب عدل الهی، ص ۲۴۵ است.
- ۱۹ . اسراء، ۷۹ .
- ۲۰ . مجمع البیان، ج ۴، ص ۴۳۵ .
- ۲۱ . بحار الانوار، ج ۹، ص ۴۱ .
- ۲۲ . مجمع البیان، ج ۱، ص ۱۰۴ .
- ۲۲ . مجمع البیان، ج ۱، ص ۱۰۴ .
- ۲۲ . مجمع البیان، ج ۱، ص ۱۰۴ .
- ۲۵ . برای رسیدن به خواسته های خود، خدا را شفیع قرار دهید. نهج البلاغه، خ ۱۹۳ .
- ۲۶ . مسند احمد، ج ۲، ص ۱۷۴ .

- ۲۷ . زمر، آیه ۳، یونس آیه ۱۸، انبیاء آیه ۲۶، زخرف آیه ۸۱، نجم آیه ۲۶ .
- ۲۸ . خصال صدوق، ۶۲۴ .
- ۲۹ . شفاعت، جعفر سبحانی، ص ۳۳۴ نقل از مسند احمد، ج ۵، ص ۲۵۷ .
- ۳۰ . امالی صدوق، ص ۵ .
- ۳۱ . مدثر ۴۸ - ۴۰، شعراء ۱۰۱ - ۹۵ .
- ۳۲ . خصال صدوق، ص ۳۵۵، امالی صدوق ص ۵؛ سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۴۴۰ .
- ۳۳ . غافر ۱۸، نساء ۱۶۸ و ۱۶۹، خصال صدوق ص ۳۵۵ .
- ۳۴ . محاسن برقی، ص ۱۸۴، ثواب الاعمال، ۲۵۱ .
- ۳۴ . محاسن برقی، ص ۱۸۴، ثواب الاعمال، ۲۵۱ .
- ۳۵ . امالی صدوق، ص ۱۷۷، مکاتیب الاثمه، ج ۲، ص ۴۱ .
- ۳۶ . وسایل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۲ .
- ۳۷ . همان .
- ۳۸ . اصول کافی، ج ۶، ص ۴۰۱ و ج ۳، ص ۲۷۰ .
- ۳۹ . مسند احمد، ج ۱، ص ۷۲ .
- ۴۰ . اصول کافی، ج ۵، ص ۴۶۹ .
- ۴۱ . شفاعت، احمد مطهری، غلامرضا کاردان، ص ۱۷۶ .
- ۴۲ . بحار الانوار، ج ۸، ص ۴۴ .
- ۴۳ . بحار الانوار، ج ۱۰۲، ص ۲۶۶ .
- ۴۴ . بحار الانوار، ج ۶۰، ص ۲۲۸، جامع احادیث الشیعه، ج ۱۲، ص ۶۱۷، این خبر حدود ۴۵ سال قبل از تولد آن حضرت نقل شده است. آرامگاههای خاندان پاک پیامبر، ص ۳۱۴ .
- ۴۵ . عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۲۷۱، ثواب الاعمال، ص ۹۸ .
- ۴۶ . کامل الزیارات، ص ۳۲۴ .
- ۴۷ . بحار الانوار، ج ۱۰۲، ص ۲۶۵؛ جامع احادیث الشیعه، ج ۱۲، ص ۶۱۷ .
- ۴۸ . بحار الانوار، ج ۸، ص ۴۴ .

۴۹. مسند احمد حنبل، ج ۵، ص ۳۴۷ .
۵۰. امالی صدوق ۲۹۱، بحار الانوار، ج ۸، ص ۵۱.
منبع: پاسدار اسلام - بهمن ۷۹

